

Noi suntem romi!

“Orice persoana apartinand unei minoritati nationale are dreptul sa aleaga liber daca sa fie tratata sau nu ca atare [....]”, art 3, Conventia Cadru pentru Protectia Minoritatilor Nationale

Către:

Dl Silviu Prigoană, deputat
Dl Ionel Haiduc, Președinte, Academia Română

Spre știința:

Dnei Roberta Anastase, Președintă, Camera Deputaților
Domnului Nicolae Paun, Președinte, Comisia pentru drepturile omului, culte și problemele minorităților naționale, (Camera Deputaților)
Doamnei Cristina Ancuța Pocora, Președintă, Comisia pentru egalitate de șanse pentru femei și bărbați (Camera Deputaților)
Doamnei Raluca Turcan, Președintă, Comisia pentru cultură, arte, mijloace de informare în masă (Camera Deputaților)

Domnului Mircea Geoana, Președinte, Senatul României
Domnului Gyorgy Frunda, Președinte, Comisia pentru drepturile omului, culte și minorități naționale (Senat)
Doamnei Lia Olguța Vasilescu, Președintă, Comisia pentru egalitatea de șanse (Senat)
Domnului Sergiu Nicolaescu, Președinte, Comisia pentru cultură, arte, mijloace de informare în masă (Senat)

Domnului Traian Băsescu, Președinte, Președinția României
Domnului Emil Boc, Prim Ministru, Guvernul României
Domnului Csaba Asztalos, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării
Domnului Ilie Dincă, Președinte, Agenția Națională pentru Romi
Domnului Muraru Ioan, Avocatul Poporului

Organizațiile semnatare își exprimă dezacordul față de propunerea legislativă a deputatului Silviu Prigoană privind schimbarea denumirii oficiale a persoanelor de etnie romă din "rom" în "țigan", înregistrată la Senatul României în septembrie 2010.

Vă reamintim că, în ianuarie 1995, a existat o inițiativă similară la nivelul Ministerului Afacerilor Externe, care a emis un memorandum¹ prin care recomanda folosirea termenului „țigan” în locul celui de „rom”, invocând riscul pe care îl prezenta utilizarea termenului „rom” ca „o posibilă identificare a românilor, în general, cu membrii acestei etnii”.

Ca urmare a unor serii de consultări cu instituțiile românești, organizațiile internaționale și organizațiile neguvernamentale ale romilor, în februarie 2000, Ministerul Afacerilor Externe, printr-un nou Memorandum², a recomandat personalului din centrală și din misiunile diplomatice ale României, dar și celorlalte instituții ale administrației centrale folosirea, cu precădere, a termenului „rom”, în locul celui de „țigan”.

¹ Vezi Memorandumul nr. H (03)/169 din 31 ianuarie 1995 al Ministerului Afacerilor Externe al Romaniei cu tema “Probleme privind denumirea unei etnii care traiește în Romania”.

² Vezi Memorandumul nr. D2/1094 din 29 februarie 2000 al Ministerului Afacerilor Externe al Romaniei cu tema “Termeni folositi pentru denumirea etniei romilor/tiganilor”.

Vă reamintim, de asemenea, „propunerea legislativă privind terminologia folosită pentru etnia țiganilor”, înregistrată la Biroul permanent al Senatului cu nr. bp 621 în data de 23.10.2007, respectiv legea 44 din 05.02.2008.

În 2010, europarlamentarul român, Sebastian Bodu, a depus o moțiune de rezoluție a PE prin care solicită înlocuirea termenului „rom” cu „țigan”.

Există numeroase argumente de ordin științific, istoric și lingvistic, pentru susținerea denominației de „rom” ca fiind cea corectă. Încă de la începuturile mișcării romilor, asociațiile rome au cerut în mod constant ca denumirea de „rom” să ia locul celei de „țigan”, considerată o insultă. În Memoriul Adunării Naționale a Țiganilor din Transilvania, desfășurate la Ibașfalău/Dumbrăveni, județul Sibiu, pe 27 aprilie 1919, se solicitau următoarele: „(...) ne rugăm ca de aici înainte, în toate actele oficiale românești, să nu se mai folosească pentru noi și următorii noștri numirea (poreclă) ca batjocură „țigan” (...)”.

Argumentele de natură etimologică sunt și ele relevante. În limba romani, cuvântul „țigan” nu există. Termenul nu a reprezentat niciodată autoidentificarea în limba romani a etniei romilor, ci este un cuvânt profund peiorativ folosit de alteritate/ neromi pentru a insulta romii. Termenul greșit și neștiințific de „țigan” este, din păcate, uneori, asumat de către unii romi, în special de către cei care nu vorbesc limba romani, din necunoaștere, dar și de către unii romi care vorbesc limba romani, ca formă de „*captatio benevolentiae*”, pentru a mulțumi interlocutorul nerom.

Termenul de „țigan” provine din limba greacă medie, din „*athinganos / athinganoy*”, semnificațiile cuvântului fiind următoarele: „păgân”, „eretice”, „de neatins” sau „impur”. Cuvântul este atestat pentru prima dată în anul 1068, în scrierea unui călugăr: acesta spunea că *athinganos* sunt un grup de eretici, nomazi, cititori în stele și vrăjitori și îi sfătuia pe creștini să se ferească de aceștia. “Cea dintâi referire privind prezența romilor în Constantinopol vine, cel mai probabil, din textul hagiografic georgian: *Viața Sfântului Gheorghe Ancoritul*, scris la Mănăstirea Iberon de pe Muntele Athos, în jurul anului 1068”³. Împăratul Constantin Monomachus, în anul 1050, bolnav fiind de ciumă, “a invocat ajutorul poporului samaritean, *descendenți* ai lui Simon Magicianul, numiți *athingani*, notorii pentru preziceri și vrăjitorii”, cu rugămintea de a distruge, prin vrăjitorie, animalele sălbatice din Parcul Philopation, bănuite a fi inovate de îmbolnăvirea sa⁴.

În țările române, încă de la prima atestare a romilor, din 1385, semnalată tot în documentele unei mănăstiri, Vodița, apare termenul „ațigan”, care a devenit mai târziu „țigan”, cuvânt care desemna o stare socială, aceea de rob, nicidecum etnia. În documentele de cancelarie domnească autohtonă, abia în anul 1385 (6894), se pomenește despre romi, într-un act de danie⁵ către Mănăstirea Vodița (Țara Românească) - întărire și recunoaștere, din partea domnitorului Dan-Vodă, fratele mai mare al domnitorului Mircea cel Bătrân și fiul lui Radu Vodă, a daniei “de 40 sălașe de ațigani” făcute mănăstirii menționate de către unchiul său, Vladislav Voievod.

Se conturează astfel două sensuri ale cuvântului „țigan”: mai întâi erezie și apoi statut social aflat în afara sistemului ierarhic al societății. Cuvintele „rob” și „sclav” apar mai târziu în limba română, așadar, în limba română veche, termenul utilizat pentru denumirea acestei categorii sociale era „țigan”. Robul / țiganul nu făcea parte din structura socială, nu era considerat ca aparținând speciei umane, el se definea ca obiect de schimb. Romii s-au aflat în stare de robie pentru mai bine de jumătate de mileniu (approx. 1385 – 1856).

Mai târziu, cuvântul „țigan” a păstrat, în mentalul colectiv românesc și în limba română, un sens profund peiorativ: în proverbe - „Nici țiganul nu-i ca omul, nici răchita nu-i ca pomul”, „S-a înecat ca țiganul la mal”, „A ajuns țiganul împărat și pe tată-său l-a spânzurat”, „Țiganul e țigan și-n ziua de Paște”, în expresii curente - „Nu te țigăni!”, inclusiv în dicționarele explicative ale limbii române: „epitet dat unei persoane cu apucături rele”, „care are maniere urâte; care se tocmește mult; calic, zgârcit” (DEX, ediția a II-a, 1998).

³ Fraser, Angus M., 1992, *The Gypsies* - Blackwell Publishers, Oxford, p. 46.

⁴ Idem.

⁵ Hașdeu, B.P., 1867, *Archiva istorică a României*, sub auspiciile Ministerului Instrucțiunii Publice, Imprimeria Statului, București, p. 193.

„Rom” este un cuvânt vechi al limbii romani, folosit dintotdeauna pentru desemnarea apartenenței etnice a romilor, așadar acesta este termenul corect științific. După cea mai bine documentată ipoteză⁶, termenul provine din cuvântul *prakrit* „dom” (cu *d* celebrizat), care însemna „om” și se referea, pe de o parte, la imigranții indieni provenind din diverse grupuri etnice, care s-au amestecat și au realizat căsătorii mixte în Persia, formându-se ca popor acolo și pornind apoi spre Europa, iar, pe de altă parte, la un subgrup etnic din India, care există și astăzi.

Sub aspect juridic⁷, propunerea de lege vine în contradicție flagrantă cu garanțiile conferite de Constituția României⁸. În acest sens, art. 4 și 16 din Constituție garantează egalitatea în drepturi pentru toți cetățenii României. Principiul egalității de tratament a fost ulterior reglementat de acte normative precum Ordonanța de Guvern nr. 137/2000 republicată.

În ceea ce privește minoritățile naționale, Constituția garantează dreptul la indentitate (art. 6)⁹. Acest lucru reflectă grija legiuitorului față de păstrarea și sprijinirea diversității culturale și denotă faptul că diversitatea este percepută, în mod corect, drept o bogăție, iar nu o amenințare la adresa României, așa cum reiese din proiectul de lege menționat.

În ceea ce privește legislația internațională, în consonanță cu prevederile Constituției României, aceasta garantează egalitatea în față legii și asigură nu doar protecția, ci și implementarea principiului egalității de șanse. În acest sens, pot fi menționate documentele adoptate de Organizația Națiunilor Unite¹⁰, Consiliul Europei¹¹ și Uniunea Europeană¹².

În mod particular, Convenția Cadru pentru protecția minorităților naționale a Consiliului Europei, arată că apartenența la o minoritate națională se realizează în mod liber de către fiecare persoană și nimeni nu poate fi dezavantajat de o asemenea alegere, ceea ce include și dreptul la autoidentificare¹³.

Subliniem faptul că, atât Guvernul României, cât și Consiliul legislativ în documentele pe care le-au emis pe marginea propunerii de lege în cauză¹⁴, în mod just, au apreciat drept nelegală propunerea. Astfel, Guvernul nu a susținut adoptarea acestei inițiative legislative, intrucât, *inter alia*, modul de prezentare a argumentației din conținutul Expunerii de motive „...este de natură a sugera intenția unei discriminări, fie și aparența, pe criteriul apartenenței etnice”, Consiliul Legislativ a acordat aviz negativ, între altele, arătând că „reglementarea propusă de inițiator este de natura a crea o delimitare/separare a populației de etnie romă/țigani de populația română, ceea ce la o analiză aprofundată, constituie o tentativă de discriminare etnică ce nu poate fi acceptată din perspectiva legislației internaționale și comunitare consacrate drepturilor fundamentale ale omului”.

⁶ Kenrick, Donald, *Romii: din India la Mediterana*, Col. Interface, Centre de recherches tsiganes – Paris, București: Editura Alternative, 1997, p. 27.

⁷ Pentru detalii privind legislația națională și internațională relevantă, vezi și Avizul nr. 1630 din 26.11.2007 referitor la propunerea legislativă privind terminologia folosită pentru etnia țiganilor emis de Consiliul legislativ.

⁸ Astfel, în sens larg, principiul egalității de șanse este consacrat constituțional atât în mod explicit (respectiv prin art. 4, alin 2, art. 6 alin 2, art. 16 alin. 1, art. 38 alin. 4, art. 41 alin. 2, art. 44 alin. 1 și 3, art. 53 alin 2, și art. 59 alin 1) cât și prin reglementarea situației unor grupuri „vulnerabile” ori a unor domenii ale vieții publice (art. 6 alin. 1, art. 11 și art. 20, art. 22, art. 23, art. 29, art. 30, art. 32, art. 46, art. 59 alin 2).

⁹ Art. 6 din Constituție prevede “(1) Statul recunoaște și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase.

(2) Măsurile de protecție luate de stat pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității persoanelor aparținând minorităților naționale trebuie să fie conforme cu principiile de egalitate și de nediscriminare în raport cu ceilalți cetățeni români.”

¹⁰ Cu titlu de exemplu, Declarația universală a drepturilor omului (art. 2 și 7), Pactul Internațional privind Drepturile Civile și Politice (art. 26), Pactul Internațional privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale (art. 2, alin 2), Convenția internațională pentru Eliminarea tuturor formelor de Discriminare Rasială (art. 1-6).

¹¹ În mod particular, Convenția Europeană a Drepturilor Omului (art. 14) și Protocolul adițional nr. 12 la Convenție.

¹² De exemplu, art. 13 din Tratatul Uniunii Europene, art. 21 din Carta drepturilor fundamentale, Directivele 43/2000 și 78/2000.

¹³ Vezi art. 3 din Convenția cadru pentru Protecția Minorităților Naționale.

¹⁴ Punct de vedere al Guvernului României nr. 105/14.01.2008 și respectiv Avizul nr. 1630 din 26.11.2007 referitor la propunerea legislativă privind terminologia folosită pentru etnia țiganilor emis de Consiliul legislativ.

Deși Guvernul României a elaborat și a susținut politici publice de incluziune a comunităților de romi¹⁵, inițiativele menționate mai sus, privind terminologia folosită pentru romi nu numai că încalcă dreptul minorităților de a le fi recunoscută denumirea pe care o doresc dar, în egală măsură, încalcă prevederile Constituției României și ale Convenției Cadru pentru Protecția Minorităților Naționale și conduc la un regres instituțional în materia politicilor pentru romi.

Mai mult decât atât, Parlamentul însuși, adoptând legea 66 pentru consacrarea zilei de 8 aprilie ca "Sărbătoarea etniei romilor din România" a contribuit la implementarea garanțiilor constituționale privind protecția identității minorităților naționale, atât în ceea ce privește consacrarea sărbătorii etniei romilor), cât și, relevant în cazul de față, prin utilizarea termenului „rom”.

Vă solicităm să analizați aspectele prezentate și vă invităm să participați la sesiunea "*Discursul public în anul 2010 și respectarea dreptului la demnitate umană*", din cadrul dezbaterii "Activismul de drepturile omului: declarație sau stare de fapt în 2010?", care va fi organizată de mai multe organizații de drepturile omului din România, pe data de 10 decembrie, în Aula Magna a Facultății de Drept, din București, începând cu orele 13.00.

Vă asigurăm de înalta noastră considerație.

Cu respect,

Asociația ACCEPT
Centrul de Resurse Juridice
Centrul Romilor „Amare Romentza”
Centrul Romilor pentru Intervenție Socială și Studii – Romani CRISS
ECPI-Centrul Euroregional pentru Inițiative Publice
Fundația Ruhama
Fundația Ketaness
Institutul pentru Politici Publice

¹⁵ Cu titlu de exemplu, Strategia Guvernului pentru îmbunătățirea situației romilor (HG 430/2001 cu modificările și completările ulterioare) ori „Deceniul de Incluziune a Romilor (2005-2015).